

TADEUSZ PALACZ

Warszawa

OBROTY ZAGRANICZNE PRODUKTAMI ROLNICZYMI W XX-LECIU POLSKI LUDOWEJ

Artykuł niniejszy jest próbą analizy miejsca, wpływu i znaczenia obrotów produktami rolnymi dla całokształtu naszych obrotów eksportowych i importowych, z punktu widzenia bilansu płatniczego, produkcji rolnictwa oraz potrzeb rynku krajowego. Chodzi tu o ustalenie zależności rynku krajowego od importu i znaczenie eksportu dla rolnictwa ponadto zaś o ustalenie miejsca obrotów Polski w światowych obrotach produktami rolniczymi¹.

Import

Szacunkowe przeliczenie obrotów przedwojennych wg obecnie obowiązującej nomenklatury handlu zagranicznego GUS wykazuje, że towary rolno-spożywcze stanowiły (w 1937 r.) 12,5% globalnych obrotów. Struktura tego importu była inna niż w latach powojennych, gdyż w większości były to produkty innych stref klimatycznych niż nasza. Import (w ogóle, nie tylko towarów rolno-spożywczych) w latach 1945—1949 był kształtowany przez sytuację gospodarczą kraju zniszczonego działaniami wojennymi. Potrzeby importowe były bardzo duże, a pierwszeństwo miały w tym okresie surowce, maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy, które niezbędne były do podejmowania przez gospodarkę normalnej produkcji. W tej sytuacji importów towarów rolno-spożywczych ograniczał się do

¹ Kilka pojęć, którymi posługujemy się w artykule wymaga wyjaśnienia. Pod pojęciem „towary rolno-spożywcze” rozumiemy dział III nomenklatury handlu zagranicznego GUS. Nie jest ono całkowicie jednoznaczne z pojęciem „żywność” stosowanym w opracowaniach FAO. Według nomenklatury FAO przeliczono obroty z lat 1961, 1962, 1963 dla pełniejszego uwidocznienia struktury towarowej. Celem uchwycenia udziału naszego rolnictwa wprowadzono agregat „produkty rolnicze, które można produkować w Polsce”. Mimo dyskusyjności takiego agregatu, konsekwentne obliczanie go dla kilku lat pozwoli na uchwycenie dynamiki i kształtowania bilansu udziału naszego rolnictwa w naszym handlu zagranicznym. Chodzi o ustalenie czy bilans ten jest dodatni czy ujemny i czy ulega on poprawie czy pogorszeniu. Wreszcie określenie „surowce pochodzenia rolniczego” wg nomenklatury stosowanej przez FAO oznacza surowce pochodzenia rolniczego z wyłączeniem surowców do produkcji żywności. „Żywność” i „surowce pochodzenia rolniczego” razem tworzą „produkty rolnicze”.

towarów niezbędnych do zaspokojenia najbardziej elementarnych potrzeb ludności.

Tabela 1

Udział importu towarów rolno-spożywczych w imporcie ogółem
(Import ogółem = 100)

Lata	(Ceny bieżące)							
	1937	1949	1953	1956	1960	1963	1956—1960	1961—1963
Wskaźnik	12,5	10,3	6,7	12,1	16,0	15,1	14,9	14,5

Źródło: Polska w liczbach, GUS 1959, s. 40; Rocznik Statystyczny 1963, GUS, s. 312, 313; Statystyka Handlu Zagranicznego 1963, GUS, 1963, z. 89, s. 4, 5.

W latach 1950—1955 wyróżniamy w zakresie importu rolno-spożywczego dwa okresy. W pierwszym (do 1953 r. włącznie) udział importu towarów rolno-spożywczych utrzymywał się na niskim poziomie, uzyskując najniższy poziom w 1953 r. (6,7% globalnego importu). Ten stosunkowo niewielki udział produktów rolno-spożywczych w imporcie polskim był konsekwencją po pierwsze, stosunkowo niedużego importu zbóż (163 tys. ton w 1953 r.)¹, po drugie, niewielkiego importu towarów konsumpcyjnych pochodzenia z innych stref klimatycznych (kawy, herbaty, kakao, owoców cytrusowych).

Sytuacja ta uległa poważnej zmianie od 1954 r. W 1954 r. import 4 zbóż wyniósł 1205 tys. ton². O ile w 1950 r. import zbóż wyniósł 0,8% globalnego importu, w 1951 r. 2,6% w 1952 r. 5,8%, w 1953 1,9%, to w roku 1954 pochłaniał on 8,7% globalnego importu³. Postępujący wzrost hodowli opierał się coraz bardziej na imporcie pasz, jednocześnie zwiększał się import towarów żywnościowych z innych stref klimatycznych (kawa, herbata, kakao, owoce cytrusowe), w konsekwencji w 1955 r. import towarów rolno-spożywczych wyniósł 13% globalnego importu⁴.

Od 1956 r. import towarów rolno-spożywczych utrzymuje się na wysokim poziomie. W liczbach bezwzględnych w okresie 1956—1960 przeciętnie wydawaliśmy 765 mln zł dew., co stanowiło przeciętnie 15% globalnego importu. W okresie 1961—1963 wydatki te wzrosły do 1076 mln zł dew. przeciętnie rocznie, co stanowiło 14,5% globalnego importu. W okresie 1956—1960 wydawaliśmy 409 mln zł dew. na import zbóż, co stanowiło przeciętnie rocznie 53% importu towarów rolno-spożywczych i 8% importu globalnego. W okresie 1961—1963 wydatki na import zbóż wynosiły przeciętnie rocznie 589 mln zł dew., co stanowiło 55% importu towarów rolno-spożywczych i 8% przeciętnie importu globalnego⁵.

¹ Rocznik Statystyczny 1962, GUS, s. 289.

² Tamże.

³ Por. T. Palacz: Problemy importu zbóż, Handel Zagraniczny nr 10/1956.

⁴ Polska w liczbach, GUS, 1959, s. 40.

⁵ Na podstawie Statystyki Handlu Zagranicznego 1963, GUS, z. 89, s. 16, 17.

Tabela 2

Import zbóż w latach 1950—1963 w tys. ton

Wyszczególnienie	Przeciętne roczne		
	1950—1955	1956—1960	1961—1963
Pszenica	325,2	1227,1	1638,8
Żyto	264,3	125,8	323,0
Jęczmień	21,5	182,0	342,3
Owies	—	1,0	—
Razem 4 zboża	611,0	1535,9	2304,1

Źródło: Rocznik Statystyczny 1963, GUS, s. 318; Statystyka Handlu Zagranicznego 1963, GUS, z. 89, s. 16, 17; Trade Yearbook 1959, FAO, s. 101.

Jak widzimy import zbóż wzrastał w okresie od 1954 roku w bardzo szybkim tempie, stwarzając poważne obciążenie naszego bilansu płatniczego.

Stosunek importu do globalnej masy towarowej produkowanej w kraju i skupywanej w latach 1950—1963 poważnie się zmienił. Import w stosunku do zbiorów stanowił w latach 1950—1955 około 5%, podczas gdy w latach 1956—1960 wynosił 11% zbiorów, a w latach 1961—1963 16% zbiorów. O ile w stosunku do skupu import zbóż w latach 1950—1955 przeciętnie stanowił 23%, w latach 1956—1960 wynosił 66%, to dla lat 1961—1963 wzrósł do 99%¹. W okresie 1956—1960 import zbóż na 1 ha użytków rolnych wynosił 75 kg, podczas gdy w latach 1961—1963 wyniósł 114 kg². Tak więc, w okresie 1954—1963 nastąpiło poważne uzależnienie naszej gospodarki od importu zbóż zarówno dla celów żywnościowych, jak i paszowych.

Z innych towarów rolno-spożywczych najpoważniejsze pozycje stanowiły kawa, kakao, herbata, owoce cytrusowe oraz tłuszcze.

Wzrost importu głównych towarów rolno-spożywczych z innych stref klimatycznych wzrósł silnie w okresie 1956—1960, natomiast w latach 1961—1963 tempo wzrostu było już wolniejsze.

Dla uzyskania pełnego obrazu struktury towarowej naszego importu przeliczyliśmy wykazywany import towarów rolno-spożywczych (wynoszący w 1961 r. 1030,0, w 1962 r. 1003,8 i w 1963 r. 1195,4 mln zł dew.) według nomenklatury stosowanej w opracowaniach FAO.

Z grup wyodrębnionych w tabeli 4 niektóre można uznać za typowe i strukturalne dla naszego importu. Do nich należy import ryb i przetworów (mimo rozwoju rybołówstwa dalekomorskiego), import owoców i wa-

¹ Na podstawie Rocznika Statystycznego 1963, GUS, s. XXX—XXXIII, 318; Małego Rocznika Statystycznego 1964, GUS, s. 106, 129, 163.

² Na podstawie Statystyki Handlu Zagranicznego 1963, GUS, z. 89, s. 16, 17; Roczników Statystycznych: 1960, s. 190; 1961, s. 176; 1962, s. 183; 1963, s. 207 i Małego Rocznika Statystycznego 1964, GUS, s. 105.

Tabela 3

Import niektórych towarów w latach 1950—1963 w tys. ton

Wyszczególnienie	1950—1955	1956—1960	1961—1963
Kawa w ziarnach	0,9	3,5	6,8
Ziarna kakaowe	3,4	7,9	11,1
Herbata	1,6	3,6	3,8
Owoce cytrusowe	7,0	32,7	35,0
Nasiona oleiste ^a	14,9	28,3	28,4

^a W przeliczeniu na jednostki tłuszczowe.

Źródło: Rocznik Statystyczny 1963, GUS, s. 318; Statystyka Handlu Zagranicznego 1963, GUS, z. 89, s. 16—19.

Tabela 4

Import żywności według nomenklatury FAO

(mln zł dew. ceny bieżące)

Wyszczególnienie	1961	1962	1963
Żywność	1052,6	1030,0	1257,3
z tego: mięso i przetwory	19,0	9,3	87,5
nabiał	17,5	1,3	13,2
ryby i przetwory	23,4	18,5	16,3
zboże i przetwory	643,8	598,8	719,3
owoce i warzywa oraz przetwory	50,2	68,5	81,3
cukier i przetwory	91,5	60,0	65,5
kawa, herbata, kakao, przyprawy	50,2	68,5	81,3
pasze	21,2	33,2	47,7
tłuszcze i oleje	102,8	88,1	87,4
napoje	14,4	25,6	29,3
inna żywność	3,2	4,1	2,2

Źródło: Zeszyty Handlu Zagranicznego; szczegółowe objaśnienia nomenklatury patrz FAO Trade Yearbook 1962, vol. 16, s. 297, 298 (obejmują około 95% obrotów).

rzyw (przede wszystkim owoców południowych), import używek, pasz, tłuszczów i olejów oraz napojów. Również do importu typu strukturalnego zaliczyć należy import zbóż (tym bardziej, że przy nomenklaturze FAO także ryż zaliczany jest do tej pozycji). Mimo zapowiedzi „likwidacji importu zbóż”, w rzeczywistości ma się na myśli sprowadzenie tej pozycji do „rozsądnych granic”. Natomiast import mięsa, nabiału, ma charakter sporadyczny, likwidujący przejściowo powstałe niedobory na rynku krajowym, bądź też jak w przypadku cukru import dla eksportu.

Niezależnie od towarów, które obejmujemy wspólną nazwą „żywności” importujemy również surowce pochodzenia rolniczego.

Tabela 5

Import ważniejszych surowców pochodzenia rolniczego w tys. ton w 1950—1963

Wyszczególnienie	Przeciętne roczne		
	1950—1955	1956—1960	1961—1963
Tytoń	8,1	11,7	15,3
Bawełna	87,9	108,7	127,8
Wełna	13,4	19,2	17,0
Juta	13,6	22,2	21,6
Kauczuk	13,7	31,1	37,0
Skóry bydłęce	20,8	39,3	35,0

Źródło: Na podstawie Rocznika Statystycznego 1960, GUS, s. 290, 291; Statystyki Handlu Zagranicznego 1963, z. 89, s. 16, 17.

W nomenklaturze handlu zagranicznego GUS towary te są zaliczone do działu II, tzn. do paliw, materiałów i surowców, co nastęrcza trudności z ich wyodrębnieniem. W związku z tym obroty dla lat 1961—1963 przelezyliśmy wg nomenklatury stosowanej przez FAO (w wydawnictwach Trade Yearbook).

Tabela 6

Import surowców pochodzenia rolniczego wg nomenklatury FAO
(w mln zł dew. w cenach bieżących)

Wyszczególnienie	1961	1962	1963
Surowce pochodzenia rolniczego	875,2	801,7	787,2
w tym: tytoń	63,8	60,9	103,1
skóry i futra	63,6	62,5	41,7
włókna naturalne	605,3	533,2	511,3
kauczuk naturalny	84,2	80,1	70,5
pozostałe surowce i towary	58,3	65,0	60,6

Źródło: Obliczenia własne na podstawie zeszytów Handlu Zagranicznego GUS (obejmują około 95% masy towarowej).

Charakterystyczny dla przytoczonych wyżej danych liczbowych jest spadek importu takich surowców jak skóry, włókna i kauczuk, które w coraz większym stopniu zastępowane są przez surowce syntetyczne. Import wełny stanowił w okresie 1956—1960 206% produkcji krajowej, a w okresie 1961—1963 207%¹.

Udział Polski jako importera na światowym rynku produktów rolniczych w latach 1961—1963 wahał się w granicach 460—510 mln dolarów. W porównaniu z europejskimi krajami kapitalistycznymi Polska zajmowała w 1958 r. 12 miejsce za W. Brytanią, Niemiecką Republiką Federalną,

¹ Na podstawie Rocznika Statystycznego 1963 GUS, s. 220, 318; Małego Rocznika Statystycznego 1964, GUS, s. 114, 163.

Tabela 7

Import produktów rolniczych
(w mln zł dew.)

Wyszczególnienie	1961	1962	1963
Zywność	1052,6	1030,0	1257,3
Surowce pochodzenia rolniczego	875,2	801,7	787,2
Produkty rolnicze ogółem	1927,8	1831,7	2044,5

Francją, Holandią, Włochami, Belgią, Luksemburgiem, Szwajcarią, Szwecją, Danią, Austrią i Norwegią. W roku 1961 Polska zajmowała już 9 miejsce dystansując Danię, Austrię i Norwegię¹. Na podstawie wstępnych obliczeń (brak jeszcze szczegółowych danych) w latach 1961—1963 znaczenie Polski jako importera żywności wzrosło, chociaż proporcjonalnie do obrotów kapitalistycznych krajów europejskich następowało to w wolniejszym tempie niż w latach 1958—1961.

Polska jako importer zbóż zajmowała w porównaniu z krajami kapitalistycznymi europejskimi w 1961 r. piąte miejsce po W. Brytanii, Niemieckiej Republice Federalnej, Holandii i Włochach². Również jako importer włókien naturalnych Polska zajmowała (1961 r.) 6 miejsce w porównaniu z europejskimi krajami kapitalistycznymi.

Jeśli chodzi o kierunki importu produktów rolno-spożywczych, to przedstawiały się one następująco:

Import towarów rolno-spożywczych z krajów socjalistycznych w latach 1956—1960 wynosił przeciętnie rocznie 413,6 mln zł dew., co stanowiło 12,8% globalnego importu z tych krajów. W latach 1961—1963 analogiczne dane wynosiły 443,1 mln zł dew., co stanowiło 9,2% globalnego importu. Natomiast z krajów kapitalistycznych (wraz z krajami rozwijającymi się) importowaliśmy towarów rolno-spożywczych w latach 1956—1960 przeciętnie rocznie za 351,4 mln zł dew., co stanowiło 18,5% globalnego importu z tych krajów. W latach 1961—1963 import ten wzrósł do 633,3 mln zł dew. osiągając aż 24,7% globalnego importu z tych krajów.

Import towarów rolno-spożywczych w latach 1956—1960 w 54,1% pochodził z krajów socjalistycznych i w 45,9% z krajów kapitalistycznych. Natomiast w latach 1961—1963 z krajów socjalistycznych importowaliśmy 41,2% towarów rolno-spożywczych, a z krajów kapitalistycznych 58,8%.

W obrotach importowych z krajami kapitalistycznymi towary rolno-spożywcze odgrywały w latach 1956—1963 o wiele większą rolę niż w obrotach z krajami socjalistycznymi. W tym okresie nastąpiły jednak pewne przesunięcia w ramach obrotów z krajami kapitalistycznymi. Przede wszystkim coraz więcej towarów, głównie surowców rolniczych, kupowano bezpośrednio w krajach rozwijających się, z pominięciem reeksporterów, tj. krajów gospodarczo rozwiniętych. Drugim momentem charakterystycznym dla importu towarów rolno-spożywczych był postępujący wzrost znaczenia tej grupy towarowej w obrotach z krajami kapi-

¹ Na podstawie FAO Trade Yearbook 1959, s. 15; 1961, s. 23.

² Tamże

talistycznymi. Było to w głównej mierze konsekwencją zakupów kredytowych towarów rolniczych w Stanach Zjednoczonych A. P.

Eksport

Eksport towarów rolno-spożywczych miał tradycyjnie w obrotach eksportowych Polski poważny udział.

Tabela 8

Eksport towarów rolno-spożywczych
(Eksport ogółem = 100)
Ceny bieżące

Lata	1937	1949	1953	1956	1960	1963	1956—1960	1961—1963
Wskaźnik	34,5	20,6	20,4	11,7	18,1	16,0	15,7	18,8

Zródło: Polska w liczbach, GUS 1959, s. 40; Rocznik Statystyczny 1963, GUS, s. 312, 313; Statystyka Handlu Zagranicznego 1963, GUS, z. 89, s. 6 i 7.

Udział procentowy towarów rolno-spożywczych w eksporcie przed 1939 r. był bardzo wysoki. Mimo zniszczeń naszego rolnictwa, już w 1949 r. eksport rolno-spożywczy stanowił około $\frac{1}{5}$ całego naszego eksportu. Wysoki udział tego eksportu utrzymał się do 1953 roku, po czym, z powodów już przez nas podanych przy omawianiu importu zmniejszył się dochodząc do najniższego poziomu w 1956 r. (11,7%).

W liczbach bezwzględnych wartość eksportu towarów rolno-spożywczych w 1956 r. wynosiła 460,3 mln zł dew. Od tego roku eksport towarów rolno-spożywczych wzrastał osiągając najwyższy poziom w 1961 r. (1288,9 mln zł dew.), przeciętne roczne w latach 1956—1960 wyniosły 691,7 mln zł dew., podczas gdy w latach 1961—1963 — 1230 mln zł dew.

Przyjmując przeciętne roczne z lat 1956—1960 za 100, eksport towarów rolno-spożywczych wykazywał wskaźnik rozwoju 178 (przeciętne roczne dla lat 1961—1963), gdy analogiczny wskaźnik dla eksportu globalnego Polski wynosił 149. Szybszy natomiast wskaźnik wzrostu miał dział I — maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy (245), a także towary konsumpcyjne pochodzenia przemysłowego — dział IV (wskaźnik 238)¹.

Poza towarami rolno-spożywczymi eksportowaliśmy również surowce pochodzenia rolniczego. W tej grupie towarów główne pozycje stanowiły (w tys. ton):

	1950—1955	1956—1960	1961—1963
Skóry surowe cielęce	1,6	1,5	2,2
Puch i pierze	0,7	0,9	1,7
Kazeina	1,6	8,7	6,9

Zródło: jak tab. 10.

¹ Na podstawie Statystyki Handlu Zagranicznego 1963, GUS, z. 89, s. 2—7.

Tabela 9

Eksport ważniejszych towarów rolno-spożywczych

Wyszczególnienie	Przeciętne roczne		
	1950—1955	1956—1960	1961—1963
Jęczmień browarny	33,7	40,0	66,0
Bydło rzeźne ^a	—	2,7	7,6
Żywiec wieprzowy ^a	12,8	25,7	39,6
Mączka ziemniaczana	32,9	39,2	42,5
Słód jęczmienny	15,0	12,0	19,6
Susz cykorii	14,1	15,5	15,8
Mięso i przetwory	88,2	91,0	161,3
w tym: drób bity	8,2	12,1	14,9
bekon	45,4	48,8	50,0
konserwy mięsne	5,2	13,8	21,2
szynka w puszkach	7,9	14,4	17,2
Masło	4,9	15,2	24,2
Smalec i słonina	1,2	6,7	11,9
Jaja w mln szt.	330	572	1184
Proszek i masa jajeczna	2,2	3,1	6,7
Cukier	367,5	195,8	535,9
Wyroby cukiernicze	1,9	3,6	10,0

^a W wadze poubojowej.

Źródło: Rocznik Statystyczny 1960, GUS, s. 18—21; Statystyka Handlu Zagranicznego 1963, GUS, z. 89, s. 20, 21.

Dla uzyskania lepszego obrazu struktury eksportu towarów rolno-spożywczych przeliczyliśmy te artykuły dla lat 1961, 1962 i 1963 wg nomenklatury stosowanej w opracowaniach FAO, podobnie jak to uczyniliśmy dla importu.

Eksport żywności z Polski ma charakter typowo hodowlany, szczególnie jeśli weźmiemy pod uwagę, że w grupie „inna żywność” główną pozycję stanowi żywe bydło, świnię i konie dla celów rzeźnych. Zmniejszenie się pozycji „nabiał” w 1963 r. spowodowane było spadkiem przede wszystkim eksportu jaj (z 1443 mln szt. w 1961 r. do 783 mln szt. w 1963 r.) w związku z ograniczeniem zbytu na głównym rynku importowym NRF. Z innych charakterystycznych cech naszego eksportu wymienić należy mały udział zbóż i przetworów zbożowych w globalnym eksporcie żywności. Dynamicznie rozwijającą się pozycją w ostatnich latach (1961—1963) były natomiast owoce, warzywa i przetwory z nich.

Poza towarami, które określiliśmy wspólną nazwą „żywności”, eksportowaliśmy również „surowce pochodzenia rolniczego”, do których według nomenklatury FAO zalicza się surowce nie przeznaczone do celów spożywczych.

Z surowców pochodzenia rolniczego główne grupy stanowią skóry i futra oraz inne surowce. W pierwszej z wymienionych grup najpoważniejszą pozycję stanowiły skóry surowe cielęce oraz skórki lisów i norek. Ta ostatnia pozycja eksportu rozwinęła się w ostatnich latach. W ramach grupy „inne surowce” najpoważniejszą pozycją są nasiona i sadzeniaki.

Tabela 10

Eksport żywności wg nomenklatury FAO
(W mln zł dew. w cenach bieżących)

Wyszczególnienie	1961	1962	1963
Żywność ^a	1281,7	1251,1	1123,7
w tym: mięso i przetwory	439,6	432,1	428,7
nabiał	224,1	200,8	169,4
ryby i przetwory	15,8	15,6	18,0
zboża i przetwory zbożowe	31,2	16,1	32,0
owoce i warzywa oraz przetwory	118,7	141,6	157,3
cukier i przetwory	212,3	223,1	172,6
kawa, herbata, kakao i przyprawy	0,4	—	0,1
Pasze	3,1	3,6	4,8
Tłuszcze i oleje	3,8	3,5	9,6
Napoje	5,4	8,2	13,6
Żywiec na rzeź	160,4	132,6	60,1
Inna żywność (nie rozbita na grupy)	61,1	74,0	58,0

^a Dla porównania podać należy, że pozycja „towary rolno-spożywcze” według nomenklatury GUS wynosiła: 1961 r. — 1283,9; 1962 r. — 1264,9; 1963 r. — 1136,2 mln zł dew.

Źródło: Zeszyty Handlu Zagranicznego 1961, 1962 i 1963. Obliczenia obejmują ok. 95% twarów.

Tabela 11

Eksport surowców pochodzenia rolniczego w latach 1961—1963
(Mln zł dew. w cenach bieżących)

Wyszczególnienie	1961	1962	1963
Surowce pochodzenia rolniczego	92,2	126,3	139,1
w tym: tytoń	3,0	5,8	5,5
skóry i futra	31,8	34,1	30,2
włókna	2,6	8,9	12,1
inne surowce	54,8	77,5	91,3

Źródło: Zeszyty Handlu Zagranicznego 1961, 1962 i 1963. GUS.

Do grupy tej zalicza się również zwierzęta żywe eksportowane dla celów hodowlanych. Wartościowo pozycja ta nie ma znaczenia.

Dla uchwycenia znaczenia poszczególnych działów produkcji dla eksportu towarów rolniczych przeliczono eksport według rodzajów produkcji rolnej (tab. 13).

Analizując tab. 13 widzimy zmniejszanie się, w latach 1958—1963, udziału w eksporcie rolniczym towarów pochodzenia zwierzęcego, zwłaszcza trzody chlewnej. W 1958 r. hodowla trzody chlewnej dawała około 46% eksportu towarów rolniczych, natomiast w 1963 r. tylko 27%. Udział produktów pochodzących z hodowli bydła miał pewne wahania, jednak

Tabela 12

Eksport towarów rolniczych w latach 1958—1963
(Ogółem = 100)

Wyszczególnienie	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Produkty rolnicze						
pochodzenia zwierzęcego	71	70	70	69	64	61
z tego: trzoda chlewna	46	39	84	33	31	27
bydło	11	14	16	15	16	15
drób	13	14	16	17	12	12
Pochodzenia roślinnego	29	30	30	31	36	39
z tego: buraki cukrowe	14	14	14	16	17	14
ziemniaki	5	6	4	3	5	5
owoce i warzywa	3	3	5	6	5	6
zboża	3	2	3	3	2	3
nasiona	2	2	2	2	3	4

Źródło: Statystyka Handlu Zagranicznego 1958, 1959, 1960, 1961, 1962 i 1963. (Dane szacunkowe, przeliczono ok. 95% masy eksportu).

w sumie proporcjonalnie wzrósł. Natomiast produkty pochodzące z hodowli drobiu po uzyskaniu w 1961 r. 17% produkcji eksportowej wykazują w ostatnich dwóch latach (1962, 1963) tendencję zniżkową.

Udział w eksporcie produktów pochodzących z uprawy buraka cukrowego — po okresie wyższości w latach 1961, 1962 — w 1963 r. utrzymywał się na poziomie 1958 r. Tendencję zwyżkową wykazują natomiast owoce i warzywa. Mały udział w stosunku do swoich możliwości, w produkcji na eksport ma nasiennictwo. Ponadto należy odnotować wzrost znaczenia w produkcji eksportowej koni, które wprawdzie wartościowo nie stanowią dużej pozycji, ale wykazują tendencję wzrostu.

Eksport towarów rolno-spożywczych opiera się głównie na kilku towarach. W 1956 r. cztery główne produkty eksportowe, bekon, szynka, cukier i jaja stanowiły 55% wartości eksportu towarów rolno-spożywczych (w tym bekon 25%, szynka 16%, cukier 5%, jaja 9%). W roku 1960 te cztery produkty stanowiły 43% wartości eksportu towarów rolno-spożywczych (bekon 12%, szynka 9%, cukier 12%, jaja 10%). W roku 1963 nastąpił dalszy spadek; wartość eksportu tych czterech produktów wynosiła już tylko 40% (bekon 11%, szynka 9%, cukier 13%, jaja 7%)¹.

Z powyższych danych wynika, że w polskim eksporcie towarów rolno-spożywczych ma miejsce koncentracja obrotów na kilku podstawowych towarach. Koncentracja ta była większa w 1956 r. niż w 1963 r. Było to i jest zjawiskiem niekorzystnym. W przypadku bowiem załamania się koniunktury zbytu na którymś z tych produktów, konsekwencje rzutują na całość eksportu towarów rolno-spożywczych. Obecnie i w najbliższych latach asortyment towarów eksportowych jest rozszerzany.

Analizując jeszcze problemy eksportu towarów rolniczych z punktu widzenia rolnictwa, należałoby prześledzić, jaka część globalnej produkcji rolnictwa przeznaczana jest na eksport.

¹ Statystyka Handlu Zagranicznego 1963, GUS, z. 89, s. 6, 7.

Tabela 13

Udział eksportu w globalnej produkcji głównych produktów eksportowych
(Produkcja globalna = 100)

Wyszczególnienie	Przeciętne roczne		
	1950—1955	1956—1960	1961—1963
Mięso ^a	8,0	7,6	12,2
Masło	.	18,2	27,2
Jaja	8,6	12,0	19,1
Cukier	38,0	20,0	40,0

^a Eksport obejmował również dziczyznę i żywiec przeznaczony na rzeź. Waga koni szacunkowa.

Źródło: Rocznik Statystyczny 1963, GUS, s. XXXIII, 218; Mały Rocznik Statystyczny 1964, GUS, s. 114; Statystyka Handlu Zagranicznego 1963, GUS, s. 20, 21.

Z powyższej tabeli wynika, że udział eksportu w globalnej produkcji — towarów ważniejszych z punktu widzenia obrotów zagranicznych — wzrastał w latach 1950—1963 i dla niektórych z nich osiągnął wysoki poziom.

Udział eksportu w produkcji przemysłu spożywczego w roku 1960 wyniósł 10%, a w 1961 roku 13%. Natomiast udział eksportu w produkcji towarów rolnych nieprzetworzonych wynosił 2% zarówno dla roku 1960, jak i dla roku 1961. Szacunkowo można przyjąć, że udział eksportu w produkcji przemysłu spożywczego, w latach 1962—1963, wzrósł tak znacznie, że dał się odczuć niedobór niektórych produktów na rynku krajowym. Powstała więc konieczność importu¹ w celu wykonania zobowiązań wynikających z umów i uniknięcia wyjścia ze starych rynków zbytu.

Przeciętnie w latach 1956—1960 wyeksportowano do krajów socjalistycznych towarów rolno-spożywczych za 123,2 mln zł dew., do krajów kapitalistycznych za 568,5 mln zł dew., 18% towarów sprzedano do krajów socjalistycznych, 82% do krajów kapitalistycznych. W latach 1961—1963 przeciętnie rocznie do krajów socjalistycznych wyeksportowano towarów za 274,8 mln zł dew., natomiast do krajów kapitalistycznych za 955,2 mln zł dew. Oznacza to, że w latach 1961—1963 eksport towarów rolno-spożywczych do krajów socjalistycznych wynosił 22%, natomiast do krajów kapitalistycznych 78%.

W obrotach z krajami socjalistycznymi, przeciętnie w latach 1956—1960, eksport towarów rolno-spożywczych stanowił 5%, natomiast w latach 1961—1963 — 7%. Do krajów kapitalistycznych w pierwszym z wymienionych okresów eksport wyniósł 32%, podczas gdy w drugim okresie 39%¹. Wynika stąd, że eksport towarów rolno-spożywczych w ⁴/₅ kierowany był w ostatnich latach do krajów kapitalistycznych. W obrotach eksportowych z krajami socjalistycznymi udział towarów rolno-spożywczych nie odgrywa dominującej roli. Z krajów kapitalistycznych najpoważniejszymi odbiorcami towarów rolniczych eksportowanych przez Polskę była W. Brytania i NRF. Według danych z 1962 r. do W. Brytanii sprze-

¹ Roczniki Statystyczne GUS: 1962, s. 64; 1963, s. 74.

² Na podstawie Statystyki Handlu Zagranicznego 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963.

daliśmy 18% naszego eksportu kazeiny, 38% mączki ziemniaczanej, 100% eksportu bekonu, 41% konserw mięsnych, 16% szynki w puszkach, 62% masła, 33% smalcu i słoniny, 8% jaj, 30% proszku i masy jajecznej, 4% warzyw, owoców i jarzyn, 22% cukru, 5% wyrobów cukierniczych. Dane te wskazują jak poważny udział stanowią obroty z W. Brytanią w naszym eksporcie rolniczym.

Do NRF sprzedano 23% skór surowych cielęcych, 13% nasion, 39% puchu i pierza, 4% kazeiny, 35% jęczmienia browarnianego, 15% żywca wieprzowego, 27% mączki ziemniaczanej, 15% słoju jęczmiennego, 6% suszu cykorii, 3% mięsa świeżo mrożonego, 24% konserw mięsnych, 72% drobiu bitego, 2% masła, 6% smalcu i słoniny, 23% eksportu globalnego jaj, 9% proszku i masy jajecznej, 30% warzyw, owoców i jarzyn, 25% eksportu wyrobów cukierniczych, 4% eksportu cukru¹.

Polska jako eksporter towarów rolniczych w porównaniu z europejskimi krajami kapitalistycznymi w roku 1958 znajdowała się na 9 miejscu po Holandii, Danii, Francji, Włochach, W. Brytanii, Hiszpanii, Irlandii i NRF. W roku 1961 Polska znalazła się już na 7 miejscu, eksportując więcej niż NRF i Irlandia.

Bilans

Bilans towarów rolno-spożywczych w latach 1956—1963 uległ znacznej poprawie. W latach 1958—1960 w porównaniu do lat 1956—1957 bilans ten poprawił się o 223,8 mln zł dew., natomiast w latach 1961—1963 w porównaniu do lat 1958—1960 o 137,4 mln zł dew.

Tabela 14

Bilans obrotów dla agregatu towarów rolno-spożywczych

(mln zł dew.)

Wyszczególnienie	Przeciętne roczne		
	1956—1957	1958—1960	1961—1963
Eksport	476,2	835,4	1230,0
Import	683,8	819,2	1076,4
Saldo	-207,6	+16,2	+153,6

Źródło: Statystyka Handlu Zagranicznego 1963, GUS, s. 4, 5.

Sporządzając jednak bilans towarów rolno-spożywczych nie odpowiadamy na pytanie jaki był bilans udziału rolnictwa w handlu zagranicznym. W obrotach bowiem, które objęliśmy agregatem „towary rolno-spożywcze” są również towary, szczególnie po stronie importu, które mogą być tylko produkowane w innych strefach klimatycznych niż nasza i zaspokajanie potrzeb rynku krajowego na te towary nie leży w fizycznych możliwościach naszego rolnictwa. Poza towarami objętymi agregatem „towary rolno-spożywcze” jest szereg towarów — surowców nie służących do produkcji żywności, które należy zaliczyć do produkcji rolniczej.

¹ Rocznik Statystyczny 1963, GUS, s. 326, 327, 328.

W związku z tym stworzyliśmy agregat „towary rolnicze, które można produkować w Polsce”. Zbilansowanie tego agregatu przedstawia tab. 16.

Tabela 15

Bilans obrotów dla agregatu „towary rolnicze, które można produkować w Polsce”^a
(w mln zł dew. ceny bieżące)

Wyszczególnienie	Przeciętne roczne		
	1956—1957	1958—1960	1961—1963
Eksport	529,0	929,0	1341,9
Import	892,1	1016,5	1208,5
Saldo	-363,1	-87,5	+133,4

^a Agregat „produkty rolnicze, które można produkować w Polsce” obejmuje następujące towary: zboża i przetwory zbożowe (bez ryżu i sorgo), ziemniaki i przetwory, warzywa i owoce uprawiane u nas oraz ich przetwory, oleiste uprawiane u nas i tłuszcze z nich, rośliny przemysłowe uprawiane u nas, zioła, napoje, mięso i przetwory mięsne, nabiał, produkty poubojowe, wełna, surowce skórzane i futra (tylko surowe), łój i smalec, puch i pierze, kazeina, ryby rzeczne i hodowlane oraz ich przetwory, miód, wosk pszczeli, jedwabniki, żywe zwierzęta u nas hodowane, strączkowe, cukier i przetwory, musztarda, koncentraty, żelatyna i kleje, inne produkty przemysłu spożywczego, dla których podstawowy surowiec produkuje nasze rolnictwo.

Źródło: Statystyka Handlu Zagranicznego 1958, 1960, 1961, 1962, 1963.

Z danych tych wynika, że wkład rolnictwa w obroty handlu zagranicznego był w latach 1956—1957 minusowy i wynosił — 363,1 mln zł dew. W następnym okresie 1958—1960 układ ten uległ znacznej poprawie (275,6 mln zł dew.), aczkolwiek był nadal ujemny. W latach 1961—1963 nastąpiła dalsza poprawa (o 220,9 mln zł dew.) w tym zakresie. Rolnictwo wniosło w tych latach do bilansu płatniczego 133,4 mln zł dew. Jak widzimy, mimo silnego wzrostu importu zbóż, zwiększone nakłady inwestycyjne w rolnictwie w latach 1956—1963 dały wyniki dodatnie na odcinku bilansu płatniczego.

Mogłoby się wydawać, że jeśli polityka rozwoju hodowli w oparciu głównie o importowane pasze daje dobre wyniki, należy ją w dalszym ciągu kontynuować. Wydaje się to jednak mało efektywny sposób poprawy bilansu udziału rolnictwa w handlu zagranicznym. Polityka ta w pewnym okresie (lata 1956—1963) słuszna ze względu na możliwość otrzymania zbóż na warunkach stosunkowo korzystnego kredytu, na dłuższą metę jest nie do utrzymania. Przeprowadzone rachunki wykazują, że jeśli by ilość dewiz płaconych za 1 tonę zboża wydatkować na zakup nawozów sztucznych to, biorąc pod uwagę spodziewany przyrost masy towarowej w wyniku stosowania zwiększonych dawek nawozów sztucznych, można oczekiwać co najmniej o 100% szybszej poprawy bilansu udziału rolnictwa w handlu zagranicznym. Do pełnej jednak realizacji takiej polityki nie wystarczający byłby tylko import nawozów mineralnych, lecz również zmiana relacji cen — nawozy sztuczne : produkty rolne, gdyż przy obecnej relacji gospodarstwom rolnym nie będzie się opłacało intensyfikować produkcji.

Do poprawy bilansu udziału rolnictwa w handlu zagranicznym przyczynić się powinny również oszczędności, jakie można uzyskać przez zastąpienie importu zbóż importem pasz bogatych w te składniki pokarmowe, które są u nas w deficycie. Żadne z państw, które opiera rozwój swojej hodowli na imporcie pasz (Dania czy Holandia) nie importuje zbóż w takiej ilości jak Polska. Spasanie zbóż w nowoczesnym systemie żywieniowym zwierząt jest gospodarką bardzo marnotrawną. Z drugiej strony należy sobie zdawać sprawę, że taka słuszna zamiana wymaga niezbędnych inwestycji.

Duże oszczędności dewizowe dla handlu zagranicznego powinno dać zastąpienie surowców pochodzenia rolniczego wyższej jakości na surowce niższej jakości. Wydaje się, że brak systemu premiowania przemysłu (a także central importujących) za ekonomicznie uzasadnione zakupy towarów tańszych jest jedną z przeszkód w realizacji tej zasady zapowiadanej od szeregu lat.

Wydaje się również, że rewizji powinna być poddana polityka cen krajowych na niektóre towary importowane na zaopatrzenie rynku wewnętrznego (owoce cytrusowe, kakao, kawa, herbata). Rozwój importu tych towarów jest nie tylko związany z zaopatrzeniem rynku wewnętrznego, lecz również z rozwojem handlu z krajami, dla których te towary stanowią główne produkty eksportowe oraz z wyrównywaniem z nimi bilateralnych rachunków clearingowych. Ceny krajowe tych towarów obłożone są wysoką akumulacją i z tego względu, traktując je jako towary antyinflacyjne, słuszny jest wzrost importu tych towarów. Godne zastanowienia jest, czy dla niektórych towarów nie należałoby zmniejszyć akumulacji na rzecz zwiększenia chłonności rynku wewnętrznego. Zwiększenie importu towarów poszukiwanych na rynku krajowym (np. owoców cytrusowych) musiałoby spowodować w konsekwencji albo zmniejszenie importu innych towarów rynkowych (np. przemysłowych) albo surowców do produkcji towarów rynkowych, które mają wiele niższą akumulację i niekorzystne kierunki importu, albo zwolnienie pewnej masy towarowej — obecnie wchłanianej przez rynek krajowy — na eksport. Handel wewnętrzny jest jednak zbyt słabo zainteresowany rentownością dewizową importu i z tego punktu widzenia ten moment gra zbyt słabą rolę w kształtowaniu masy towarowej na rynku wewnętrznym. Sprawa zwiększenia importu artykułów produkowanych w krajach słabo rozwiniętych gospodarczo wiąże się ze sprawą zwiększenia obrotów Polski z tymi krajami.

Kilka uwag w sprawie wielkości obrotów, bilansu i struktury jego w Polsce w porównaniu z innymi krajami.

W obrotach eksportowych Danii mięso i przetwory oraz nabiał (dwie grupy towarów, które przyjmujemy jako reprezentatywne dla hodowli) stanowiły (w 1961 r.) 72% eksportu żywności. Analogiczne dane dla Holandii wynosiły 69%, natomiast dla Polski 53%. Tak wysoki udział produktów hodowlanych w eksporcie Polski świadczy nie tyle o rozwoju hodowli w naszym kraju, ile o zaniedbaniu produkcji roślinnej. Uwidoczni to się szczególnie, jeśli porównamy dane dla Francji, która strukturą gospodarczą jest nam bliższa niż Dania czy Holandia. Dla Francji eksport mięsa i nabiału w jej eksporcie żywności wynosił w 1961 r. zaledwie 20%,

a resztę stanowiły produkty roślinne, przy czym eksport produktów hodowlanych był o 50% większy niż w Polsce¹.

Tabela 16

**Obroty eksportowe i importowe towarami rolno-spożywczymi
oraz ludność na 100 ha użytków rolnych**

Kraj	Rok	Ludność ^a na 100 ha użytków rolnych	Eksport	Import	Saldo w \$
			w \$	w \$	
			na 100 ha użytków rolnych		
Polska	1958	141	977	959	+18
	1961	148	1 585	1 268	+317
Francja	1958	128	1 974	4 540	-2566
	1961	136	3 107	4 021	-914
Włochy	1958	232	2 424	2 982	-558
	1961	242	2 987	4 391	-1404
Dania	1958	144	24 560	7 138	+17422
	1961	147	26 025	7 953	+18072
Holandia	1958	486	39 463	27 869	+11594
	1961	503	47 290	31 863	+15427
NRF	1958	358	1 370	14 588	-13218
	1961	385	1 699	18 958	-17259
Jugosławia	1958	121	950	966	-16
	1961	126	1 158	993	+165
Szwecja	1958	169	2 011	7 271	-5260
	1961	177	2 139	7 971	-5832

^a Ilość ludzi „do wyżywienia” traktujemy jako czynnik obiektywny, wyznaczający wielkość eksportu i importu żywności.

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS 1959, s. 408, 431; 1963, s. 13, 509, 547; FAO Trade Yearbook 1961, vol. 15, s. 2, 3.

Jak wynika z tab. 17, eksport towarów rolno-spożywczych (żywności) na 100 ha użytków rolnych jest dla Polski niższy niż dla wymienionych krajów zachodnio-europejskich. Jedynie obroty Jugosławii są na poziomie Polski. Eksport Danii i Holandii na 100 ha użytków rolnych w porównaniu z Polską jest o 26—30 razy większy. Równocześnie kraje te importują żywności w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych 8 do 12 razy więcej niż Polska. Najbardziej zbliżone do Polski cechy rolnictwa i obrotów handlu zagranicznego żywnością (towarami rolno-spożywczymi) ma Francja. Udział żywności w globalnym eksporcie zarówno Polski jak i Francji wynosi ok. 18%. Zbliżone są również zadania wyżywieniowe (Polska 150 ludzi, Francja 136 na 100 ha w 1961 r.). Natomiast do cech

¹ FAO Trade Yearbook 1962, s. 12.

różniących Polskę i Francję można zaliczyć duży import żywności (prawie 3-krotnie większy niż w Polsce), inną strukturę eksportu i importu żywności (w eksporcie Polski występuje przewaga produktów hodowlanych, w eksporcie Francji — produktów roślinnych, w imporcie Francji przewaga towarów innych stref klimatycznych, Polski — naszej strefy klimatycznej¹.

Ceny

Istotnym problemem dla obrotów zagranicznych produktami rolniczymi jest kształtowanie się cen uzyskiwanych i płaconych. Chodzi o ustalenie czy w wyniku ruchu cen zyskaliśmy czy też straciliśmy i w jakich granicach kształtował się zysk — strata.

Z powodu braku danych liczbowych obliczenia obejmują lata 1956—1963 oraz agregat „towary rolno-spożywcze”.

Tabela 17

Eksport i import towarów rolno-spożywczych w mln zł dew.

Wyszczególnienie	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Eksport w cenach								
bieżących	460	492	714	834	958	1289	1265	1136
W cenach 1956 r.	460	511	775	904	1086	1518	1523	1118
Strata (—), zysk (+)	00	—19	—61	—70	—128	—229	—258	+18
Indeks cen		96,3	92,2	92,4	88,2	84,9	83,1	101,6
Import w cenach								
bieżących	496	872	539	962	956	1030	1004	1195
W cenach 1956 r.	496	768	540	917	957	1002	967	1215
Strata (—), zysk (+)	0	—104	+1	—45	+1	—28	—37	+120
Indeks cen	100	113,5	99,8	105,0	100,0	102,7	103,8	98,3

Źródło: Rocznik Statystyczny 1961, GUS, s. 268, 269. Mały Rocznik Statystyczny 1964.

Jak wynika z tabeli 18, ceny na towary rolno-spożywcze eksportowane przez Polskę w okresie 1957—1962 kształtowały się, w porównaniu z rokiem 1956, niekorzystnie. Dla całego agregatu ceny spadały, osiągając najniższy poziom w 1962 r., w którym kształtowały się niżej o 17% niż w 1956 r. Strata z tego tytułu wyniosła w 1962 r. 258 mln zł dew. Dopiero w 1963 r. wskaźnik agregatowy cen towarów rolno-spożywczych był korzystniejszy w porównaniu z 1956 r. W sumie z tytułu niekorzystnego kształtowania się cen na eksportowane towary rolno-spożywcze Polska straciła w latach 1957—1963 około 747 mln zł dewizowych.

Również ceny towarów rolno-spożywczych importowanych przez Polskę w okresie 1957—1962 zwyżkowały. Z tytułu tej zwyżki cen straty nasze wyniosły 191 mln zł dew.

Ogółem straty po stronie eksportu i importu z tytułu niekorzystnego kształtowania się cen wyniosły 938 mln zł dew. (lata 1956—1963).

Indeks relacji cen uzyskiwanych i płaconych (terms of trade) towarów

¹ Roczniki Statystyczne GUS, 1959, s. 446; 1962, s. 521.

rolno-spożywczych przedstawiał się w okresie 1956—1963, przy przyjęciu cen 1956 r. za 100, następująco:

Lata	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Wskaźnik	84,9	92,2	88,0	88,2	82,5	80,1	103,2

Niekorzystne kształtowanie się cen towarów rolno-spożywczych spotęgowane jeszcze większą zniżką cen na nasz główny towar eksportowy — węgiel, spowodowało bardzo poważne perturbacje na odcinku bilansu płatniczego, zwłaszcza w obrotach z rozwiniętymi państwami kapitalistycznymi.

Istotnym problemem przy omawianiu cen uzyskiwanych i płaconych w obrotach zagranicznych towarów rolno-spożywczych jest analiza cen płaconych za paszę i uzyskiwanych za eksport towarów pochodzenia hodowlanego. Chodzi o odpowiedź czy import pasz i na bazie tej hodowla i eksport produktów hodowlanych jest ekonomicznie uzasadniony. Jest to problem skomplikowany i wymagający kompleksowego zbadania. W naszej analizie ograniczamy się tylko do zagadnienia cen płaconych za pasze i cen uzyskiwanych za eksportowane produkty hodowlane.

Tabela 18

Dynamika cen płaconych i uzyskiwanych
(ceny 1958—1960 = 100)

Wyszczególnienie	1961	1962	1963
Ceny pasz ^a	98,3	107,4	104,3
Ceny produktów hodowlanych	95,1	92,9	104,1
Wskaźnik relacji cen płaconych i uzyskiwanych	96,7	86,5	99,8

^a Ceny płacone i uzyskiwane otrzymano przez podzielenie wartości poszczególnych pozycji wykazywanych w zeszytach Statystyki Handlu Zagranicznego. Wskaźniki obliczono przy zastosowaniu wzoru:

$$WP_{n/o} = \frac{\sum q_n \cdot p_n}{\sum q_n \cdot p_o}$$

gdzie: q_n = ilości eksportowane (importowane) w latach badanych (1961, 1962, 1963),

p_o = ceny płacone (uzyskiwane) przeciętne dla lat 1958—60.

p_n = ceny płacone (uzyskiwane) w latach badanych 1961, 1962, 1963.

Za pasze importowane przyjęto: makuchy, śrutę, mączkę rybną, żyto, jęczmień i kukurydzę. Za eksportowane produkty hodowlane przyjęto: bydło rzeźne, żywiec wieprzowy, konie rzeźne, drób bity, bekon, konserwy mięsne, szynkę, masło, smalec i słoninę, jaja, proszek jajeczny mięso wołowe mrożone, mięso wieprzowe mrożone, puch i pierze, skóry cielęce surowe.

Z tabeli 20 wynika, że ceny pasz w 1961 roku były korzystniejsze od cen płaconych przeciętnie w latach 1958—1960. Natomiast w 1962 roku ceny pasz były wyższe o 7%, a w 1963 roku o 4% od przeciętnych cen 1958—1960. Natomiast ceny produktów hodowlanych eksportowanych kształto-

wały się w latach 1961—1962 niekorzystnie. Kolejno dla poszczególnych lat były one o 5 i 7% niższe od cen uzyskiwanych w latach 1958—1960, w roku 1963 były wyższe o 4% od cen porównywalnych. W tej sytuacji wskaźnik opłacalności hodowli na bazie importowanych pasz w ciągu 3 badanych lat kształtował się niekorzystnie.

Reasumując uwagi dotyczące kształtowania się cen na produkty rolnicze możemy stwierdzić, że relacje cen pasz do produktów hodowlanych kształtowały się również niekorzystnie w latach 1961—1963 w porównaniu do cen przeciętnych okresu 1958—1960.

Perspektywy.

Jak w świetle kształtowania się obrotów zagranicznych towarami rolniczymi przedstawiają się ich perspektywy na najbliższe lata. Jeśli chodzi o prognozy podaży i popytu na produkty rolnicze, oparliśmy się na opracowaniu FAO „Trade in Agricultural Commodities in the United Nations Development Decade” z roku 1964. Główną uwagę skoncentrujemy na naszym eksporcie.

Słabe perspektywy, jeśli chodzi o możliwości zbytu w latach 70-tych przewiduje się dla produktów mleczarskich, zwłaszcza w krajach Wspólnego Rynku zwiększenie produkcji w 1970 r. w porównaniu z poziomem 1955—1959 wyniesie 37%, podczas gdy konsumpcja wzrośnie o 25%.

Także niezbyt dobrze przedstawiają się perspektywy popytu na mięso wieprzowe, jaja, których możliwości zbytu na rynkach zagranicznych poważnie się zmniejszą. Szanse zbytu mięsa wołowego i cielęciny zależne są od rozwoju hodowli we Francji. W szacunkach jednak odnośnie wielkości produkcji w tym kraju w 1970 roku FAO jest bardzo ostrożne i nie wyklucza importu wołowiny przez kraje Wspólnego Rynku. Natomiast duże możliwości zbytu wydają się rysować dla innych rodzajów mięsa (koniny, dziczyzny) oraz ryb, owoców i warzyw, cukru i napojów. Również zboża, w tym asortymencie jaki eksportuje Polska (jęczmień browarniany, słód) powinny znaleźć zbytny na rynkach zagranicznych.

Można założyć dla lat 1968—1970 następujące wskaźniki wzrostu (spadku) w porównaniu z przeciętnymi lat 1961—1963:

żywiec, mięso wieprzowe, konserwy i wyroby wieprzowe	100—120
żywiec, mięso i konserwy wołowe	200—220
drób	90—110
inne rodzaje mięsa	280—300
produkty mleczne	90—110
jaja i przetwory	60—80
ryby słodkowodne i przetwory	240—260
zboża i przetwory	180—200
owoce, warzywa i przetwory	220—240
cukier i przetwory	170—190
napoje	400—420

Szacunkowe wskaźniki wzrostu chłonności popytu rynków zagranicznych (liczone bardzo ostrożnie) wyznaczają eksport towarów rolniczych w latach 1968—1970 w granicach 1800—2100 mln zł dew. Założenie takiego eksportu w latach docelowych jest konieczne z punktu widzenia bilansowania obrotów z krajami gospodarczo rozwiniętymi. Nie wydaje się bowiem realne, aby dział I handlu zagranicznego — polskie maszyny

и учреждения нашли zbyt в этом zakresie в странах хозяйственно развитых, что наполнили бы брешь вызванную недостатком развития экспорта товаров сельскохозяйственных (экспорт 1968—1970 на уровне 1961—1963).

Закладывая одновременно уменьшение импорта зерна о 50—60%, или о около 350 млн зл дев., прогнозируемое улучшение баланса сельского хозяйства в торговле заграничной должно вынестись в годах 1968—1970 700—1000 млн зл дев.

Выдается впечатление, что выполнение таких заданий для сельского хозяйства в ближайших годах есть реально до выполнения, под условием установления инвестиций для сельского хозяйства и промышленности сельского на соответствующем уровне, а также если сельское хозяйство и промышленность сельскохозяйственная покажут большую активность и эластичность, приспособляясь к требованиям рынка, а торговля заграничная будет на время отвечать тем требованиям. Достижение так большой поправки в балансе платежном будет меньше капиталоемким чем в какой-либо отрасли нашей экономики.

ТАДЭУШ ПАЛЯЧ

В а р ш а в а

ОБОРОТЫ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМИ ПРОДУКТАМИ ВО ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛЕ ЗА ДВАДЦАТИЛЕТИЕ ПОЛЬСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

С о д е р ж а н и е

Участие товаров сельскохозяйственного происхождения в валовом импорте за последнее двадцатилетие ПНР довольно значительное. Участие сельскохозяйственно-продовольственных продуктов составляло в среднем в период 1956—1963 г. г. ок. 15% валового импорта. Причину столь высокого участия товаров вышеуказанной группы следует усматривать в импорте хлебов. В то время, когда в 1950—1955 г. г. импорт 4 хлебов достигнул 611 тыс. тон, в период 1961—1963 г. г. импорт этот увеличился до 2.304 тыс. тон. Импорт же сырья сельскохозяйственного происхождения уменьшился за последние годы (1961—1963 г. г.), несмотря на развитие промышленности и потребления, вследствие замещения естественного сырья синтетическим сырьем.

Участие экспорта сельскохозяйственно-продовольственных товаров, главным образом животноводческого происхождения, составляло за последние годы (1961—1963 г. г.), ок. 19%, по сравнению с ок. 16% в период 1956—1960 г. г. В отношении направления польского экспорта, в 1956—1960 г. г. сельскохозяйственно-продовольственные продукты направлялись в капиталистические страны в 82%, в период 1961—1963 — лишь в 78%.

Баланс сельскохозяйственных продуктов производимых в Польше перешел в 1961—1963 г. г. в иностранной торговле из пассивного в период 1956—1957, выражающегося в то время суммой 363,1 мил. дев. злотых в положительный, равняющийся + 133,4 мил. дев. злотых. Стоимость равно экспорта как и импорта в пересчете на 100 га с. х. угодий значительно ниже в Польше, чем в других европейских странах, экспортирующих продовольственные продукты.

Перспективы развития экспорта сельскохозяйственных продуктов указывают на существующую возможность ограничения экспорта некоторых экспортных позиций. Однако, при условии более разнообразного ассортимента сельскохозяйственно-продовольственных товаров, возможно, несмотря на неблагоприятные перспективы, заложить значительный рост этого экспорта и, последовательно, получение в 1968—1970 г. г. положительного баланса в области импорта-экспорта сельскохозяйственных продуктов.

TADEUSZ PALACZ

Warsaw

TWENTY YEARS OF AGRICULTURAL TRADE OF PEOPLE'S POLAND

Summary

Agricultural products constituted a rather considerable share in Poland's total imports during the passed twenty years. The value of food articles accounted averagely for 15 per cent of the global import value, over the period 1956—1963. A high level of food imports results in the first line from supplies of foreign grains. While the importation of four principal cereals during 1950—1955 amounted 611 thous. tons per year averagely they rose to 2304 thous. tons during 1961—1963. On the other hand the imports of agricultural raw materials was declining during the recent years (1961—1963) in spite of development in industrial requirements and consumption, the phenomenon resulting from replacing the natural raw materials by the synthetic ones.

The share of food articles in total export trade was about 19 per cent in 1961—1963, while it had been about 16 per cent in 1956—1960. They are the animal products which consisted the majority of Polish food exports. During the 1956—1960 period 82 percent of food articles were sold to capitalistic countries, while in 1961—1963 the respective figure was 78 per cent.

The balance of foreign trade in agricultural commodities production of which is possible in Poland (i. e. of the so called tempered zone products) passed from the unfavourable debit sold, figuring 363,1 million exchange zlotys in 1961—1963 to a favourable one (133,4 million exchange Zlotys) for 1961—1963. Nevertheless the value of exports per 100 hectares of utilized land and that of imports as well remain much lower in Poland as compared with other food exporting European countries.

The prospects for the Polish food exports seem to point out some items exported hitherto may be limited in future. Notwithstanding that, but in case this export will be enriched by new range of articles, it may be hoped to increase quite substantially, and consequently also the favourable import-export balance of trade in food articles is due to become still higher in 1968—1970.